UNIUNEA EUROPEANĂ, CA APĂRĂTOR AL DREPTURILOR OMULUI ȘI DEMOCRAȚIEI ÎN LUME

THE EUROPEAN UNION AS A DEFENDER OF HUMAN RIGHTS AND DEMOCRACY IN THE WORLD

Evelina COLESNIC
Universitatea de Stat din Moldova
e-mail: *colesnic.evelina05@gmail.com*

CZU: 341.231.14:061.1EU

Rezumat: Articolul analizează Uniunea Europeană în calitate de actor global implicat în promovarea drepturilor omului, democrației, statului de drept și păcii. Evoluția UE de la un proiect economic de cooperare sectorială la o uniune politică și juridică avansată a determinat consolidarea unei arhitecturi normative și instituționale orientate spre protecția demnității umane, libertății, egalității și justiției. Cercetarea evidențiază fundamentele juridice ale acțiunii Uniunii, în special Tratatul privind Uniunea Europeană, Carta drepturilor fundamentale și art. 21 TUE, care consacră promovarea drepturilor omului și a democrației ca principii ale acțiunii externe. Sunt analizate principalele instrumente prin care UE își proiectează valorile la nivel internațional: dialogurile privind drepturile omului, clauzele democratice din acordurile externe, regimul global de sancțiuni, misiunile de observare electorală, cooperarea cu organizațiile internaționale, sprijinul financiar acordat societății civile și programele educaționale precum Erasmus+. O atenție distinctă este acordată Republicii Moldova, ca exemplu de stat partener în care UE susține reforme democratice, reziliență instituțională, securitate umană și educație pentru democrație. Articolul concluzionează că Uniunea Europeană rămâne unul dintre cei mai importanți promotori globali ai drepturilor omului, însă credibilitatea sa depinde de coerența dintre valorile proclamate și acțiunile întreprinse în politica externă.

Cuvinte-cheie: *Uniunea Europeană, drepturile omului, democrație, stat de drept, sancțiuni, observare electorală, Republica Moldova, educație democratică.*

JEL: F53; F55; K33; K38; F51.

Abstract: The article analyses the European Union as a global actor involved in the promotion of human rights, democracy, the rule of law and peace. The evolution of the EU from an economic project of sectoral cooperation into an advanced political and legal union has led to the consolidation of a normative and institutional architecture focused on the protection of human dignity, freedom, equality and justice. The research highlights the legal foundations of the Union's action, especially the Treaty on European Union, the Charter of Fundamental Rights and Article 21 TEU, which establishes the promotion of human rights and democracy as principles of EU external action. The article examines the main instruments through which the EU projects its values internationally: human rights dialogues, democratic clauses in external agreements, the global sanctions regime, election observation

missions, cooperation with international organisations, financial support for civil society and educational programmes such as Erasmus+. Particular attention is paid to the Republic of Moldova, as an example of a partner state where the EU supports democratic reforms, institutional resilience, human security and education for democracy. The article concludes that the European Union remains one of the most important global promoters of human rights, but its credibility depends on the coherence between its declared values and the actions undertaken in external policy.

Keywords: *European Union, human rights, democracy, rule of law, sanctions, election observation, Republic of Moldova, democratic education.*

JEL: F53; F55; K33; K38; F51.

Introducere. UE s-a afirmat pe scena internațională nu doar ca actor economic și comercial, ci și ca actor normativ, preocupat de promovarea drepturilor omului, democrației, statului de drept și păcii. De la originile sale, marcate de necesitatea reconcilierii postbelice și a prevenirii unor noi conflicte între statele europene, construcția europeană a evoluat treptat spre o comunitate politică întemeiată pe valori comune.

Inițial, integrarea europeană a fost orientată spre cooperarea economică și gestionarea comună a resurselor strategice, în special prin Comunitatea Europeană a Cărbunelui și Oțelului și prin Tratatele de la Roma. Totuși, obiectivul economic a fost inseparabil de unul politic: garantarea păcii, consolidarea cooperării între state și crearea unui spațiu de stabilitate democratică. În timp, aceste obiective au fost completate printr-un cadru juridic și instituțional în care drepturile fundamentale au devenit elemente centrale ale identității europene. Tratatul privind Uniunea Europeană consacră, în art. 2, valorile pe care se întemeiază Uniunea: demnitatea umană, libertatea, democrația, egalitatea, statul de drept și respectarea drepturilor omului. Prin art. 21 TUE, aceste valori sunt proiectate și în acțiunea externă a Uniunii, care trebuie să promoveze democrația, statul de drept, universalitatea și indivizibilitatea drepturilor omului, respectarea demnității umane, solidaritatea și dreptul internațional. Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, devenită obligatorie juridic prin Tratatul de la Lisabona, consolidează dimensiunea internă a protecției drepturilor fundamentale. Deși Convenția europeană a drepturilor omului aparține sistemului Consiliului Europei, nu Uniunii Europene, aceasta rămâne un reper esențial pentru ordinea juridică europeană și pentru interpretarea drepturilor fundamentale. Astfel, protecția drepturilor omului în spațiul european este rezultatul interacțiunii dintre două arhitecturi complementare: sistemul Consiliului Europei și sistemul Uniunii Europene.

În prezent, Uniunea Europeană promovează drepturile omului și democrația printr-o gamă largă de instrumente: dialoguri diplomatice, acorduri internaționale,

clauze democratice, misiuni de observare electorală, sancțiuni țintite, finanțări pentru societatea civilă, programe educaționale și sprijin pentru reforme instituționale în statele partenere. Aceste instrumente demonstrează că UE nu se limitează la proclamarea valorilor, ci urmărește transpunerea lor în acțiuni externe concrete.

Gradul de investigare a problemei. Scopul cercetării. Problematica Uniunii Europene ca actor global angajat în promovarea și apărarea drepturilor omului, democrației și statului de drept constituie un domeniu consolidat de cercetare, abordat atât în literatura de specialitate, cât și în documentele instituțiilor europene și în rapoartele organizațiilor internaționale. Complexitatea temei rezultă din caracterul său interdisciplinar, fiind situată la intersecția dreptului european, relațiilor internaționale, studiilor de securitate, politicii externe, democratizării și guvernanței globale. În acest cadru, Uniunea Europeană este analizată nu doar ca organizație regională de integrare, ci și ca actor internațional care proiectează norme, valori și standarde democratice în relațiile sale externe [15].

Un loc central în cercetările consacrate acestei problematici îl ocupă conceptul de *„putere normativă"* a Uniunii Europene. Această perspectivă explică influența internațională a UE prin capacitatea sa de a modela comportamente, instituții și practici politice prin norme juridice, condiționalități democratice, standarde de guvernare și valori cu vocație universală. Drepturile omului, democrația, statul de drept, egalitatea, pacea și respectarea demnității umane nu reprezintă doar principii declarative, ci elemente constitutive ale identității externe a Uniunii. Prin promovarea acestor valori, UE încearcă să imprime ordinii internaționale o logică normativă întemeiată pe legalitate, responsabilitate instituțională și protecția persoanei umane [14].

Dimensiunea juridică a acțiunii externe europene este fundamentată pe dispozițiile tratatelor constitutive și pe Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene. Articolele 2, 3, 6 și 21 din Tratatul privind Uniunea Europeană configurează cadrul normativ prin care drepturile omului, democrația și statul de drept sunt integrate în politicile externe ale Uniunii [1]. Aceste prevederi impun o cerință de coerență între valorile interne ale UE și conduita sa internațională, ceea ce înseamnă că Uniunea nu poate promova credibil drepturile omului în exterior fără a-și întemeia propria acțiune pe respectarea acelorași principii. Prin urmare, legitimitatea externă a UE depinde de capacitatea de a transforma valorile asumate juridic în politici consecvente, previzibile și aplicabile în relațiile cu statele terțe.

Literatura de specialitate examinează, de asemenea, instrumentele prin care Uniunea Europeană operaționalizează promovarea drepturilor omului și a democrației în plan extern. Dialogurile politice privind drepturile omului, clauzele democratice incluse în acordurile internaționale, politica de extindere, politica europeană de vecinătate, Parteneriatul Estic, misiunile de observare electorală, regimul global de

sancțiuni în materie de drepturi ale omului și programele de sprijin pentru societatea civilă formează un sistem complex de acțiune externă [4]. Aceste mecanisme demonstrează că UE nu acționează printr-un singur instrument, ci printr-o combinație de mijloace juridice, diplomatice, economice, politice și instituționale. Eficiența lor depinde însă de gradul de coordonare dintre politicile europene, de capacitatea de implementare și de receptivitatea statelor partenere față de condiționalitățile democratice.

Cercetările recente acordă o atenție sporită limitelor și contradicțiilor acțiunii externe a UE. Deși UE se prezintă ca promotor al drepturilor omului și al democrației, aplicarea acestor principii poate fi tensionată de interese strategice legate de securitate, migrație, energie, stabilitate regională sau relații comerciale. În asemenea contexte, apare riscul unei distanțe între discursul normativ și practica politică, ceea ce poate afecta credibilitatea Uniunii ca apărător global al drepturilor omului [14]. Din această perspectivă, forța normativă a UE nu depinde doar de existența unui cadru juridic avansat sau de diversitatea instrumentelor externe, ci mai ales de consecvența aplicării standardelor democratice, de evitarea dublului standard și de capacitatea de a integra protecția drepturilor omului în toate dimensiunile acțiunii externe.

Scopul cercetării constă în analiza rolului UE în promovarea și apărarea drepturilor omului și democrației la nivel global, prin examinarea fundamentelor juridice, instrumentelor politice și mecanismelor instituționale care susțin această acțiune. Cercetarea urmărește să evidențieze modul în care valorile consacrate în tratatele europene sunt transpuse în politicile externe ale Uniunii, să evalueze funcționalitatea instrumentelor de promovare a democrației, să analizeze rolul misiunilor de observare electorală și al regimului global de sancțiuni în materie de drepturi ale omului, precum și să determine contribuția educației, cooperării externe și sprijinului pentru societatea civilă la consolidarea standardelor democratice. În același timp, relația dintre UE și Republica Moldova este examinată ca exemplu aplicativ al modului în care valorile democratice europene sunt promovate în vecinătatea estică, într-un spațiu marcat de tranziție instituțională, vulnerabilități de securitate și aspirații de integrare europeană.

Materiale utilizate și metode aplicate. Pentru elaborarea articolului au fost utilizate *surse juridice primare* ale Uniunii Europene, documente strategice ale Consiliului, Comisiei Europene și Serviciului European de Acțiune Externă, rapoarte privind drepturile omului și democrația, studii academice și analize privind promovarea democrației de către UE [1-15]. *Metoda analizei documentare* a fost utilizată pentru examinarea tratatelor UE, a Cartei drepturilor fundamentale, a Planului de acțiune al UE privind drepturile omului și democrația, a documentelor privind regimul global de sancțiuni și a rapoartelor privind misiunile de observare electorală. *Metoda istorică*

a permis urmărirea evoluției construcției europene de la cooperarea economică postbelică la afirmarea Uniunii ca actor global normativ. *Metoda juridico-instituțională* a fost aplicată pentru analiza competențelor UE și a instrumentelor sale externe. *Metoda comparativă* a permis diferențierea dintre sistemul Uniunii Europene și sistemul Consiliului Europei. *Metoda critică* a fost utilizată pentru evaluarea limitelor și contradicțiilor dintre valorile declarate și practica politicii externe europene.

Rezultate și discuții. Analiza efectuată confirmă faptul că Uniunea Europeană și-a construit treptat identitatea internațională prin raportare la valorile democrației, drepturilor omului, statului de drept și demnității umane. Experiențele dramatice ale secolului XX au determinat transformarea proiectului european într-un mecanism de pacificare, reconciliere și cooperare instituționalizată. Comunitatea Europeană a Cărbunelui și Oțelului, Tratatele de la Roma, Tratatul de la Maastricht și, ulterior, Tratatul de la Lisabona au contribuit la consolidarea unei ordini europene întemeiate pe interdependență, solidaritate, instituții comune și limitarea conflictului prin drept, dialog și integrare [14]. În acest sens, Uniunea Europeană nu poate fi înțeleasă doar ca actor economic sau organizație de integrare regională, ci și ca entitate politică și juridică angajată în proiectarea externă a unui model normativ fondat pe protecția persoanei, responsabilitate democratică și cooperare multilaterală.

Rolul UE în promovarea drepturilor omului trebuie analizat în legătură cu arhitectura europeană mai largă de protecție a drepturilor fundamentale. Convenția europeană a drepturilor omului și Curtea Europeană a Drepturilor Omului aparțin sistemului Consiliului Europei, însă au influențat decisiv dezvoltarea standardelor juridice europene și cultura protecției drepturilor omului pe continent [3]. În paralel, Carta drepturilor fundamentale a UE constituie instrumentul propriu al UE, având relevanță juridică directă pentru instituțiile Uniunii și pentru statele membre atunci când acestea aplică dreptul Uniunii [2]. Această dublă arhitectură confirmă faptul că protecția drepturilor fundamentale în Europa nu este rezultatul unei singure instituții, ci al unei interacțiuni complexe între sisteme juridice, jurisprudență, tratate și mecanisme politice.

Integrarea drepturilor omului în acțiunea externă a UE este fundamentată juridic, în special, prin art. 21 din Tratatul privind Uniunea Europeană [1]. Această prevedere conferă acțiunii externe a UE o orientare normativă explicită, obligând Uniunea să promoveze democrația, statul de drept, universalitatea și indivizibilitatea drepturilor omului, respectarea demnității umane și principiile dreptului internațional. Prin urmare, drepturile omului nu sunt invocate de UE doar ca repere morale sau discurs politic, ci sunt integrate în însăși baza juridică a conduitei sale internaționale [4]. Această dimensiune este esențială pentru înțelegerea modului în care Uniunea își justifică prezența globală și legitimează utilizarea instrumentelor sale externe în relațiile cu statele terțe.

Un loc important în promovarea externă a drepturilor omului îl ocupă dialogurile instituționalizate dintre Uniunea Europeană și statele partenere sau organizațiile regionale. Aceste dialoguri oferă un cadru diplomatic pentru abordarea încălcărilor drepturilor omului, susținerea reformelor democratice, consolidarea statului de drept, sprijinirea societății civile și dezvoltarea cooperării internaționale [7]. Totuși, eficiența lor depinde de contextul politic intern al statelor partenere, de deschiderea autorităților față de reforme și de capacitatea UE de a corela dialogul diplomatic cu instrumente mai ferme, inclusiv condiționalități, asistență direcționată, monitorizare și măsuri restrictive. Din această perspectivă, dialogul privind drepturile omului este eficient doar atunci când nu rămâne un exercițiu formal, ci este integrat într-o strategie coerentă de influență normativă și acțiune externă consecventă [14].

Un instrument deosebit de important îl constituie misiunile UE de observare electorală. Acestea contribuie la evaluarea proceselor electorale, la formularea de recomandări și la consolidarea încrederii în instituțiile democratice. Observarea electorală nu se limitează la ziua votării, ci include analiza cadrului juridic electoral, a campaniei, a mass-mediei, a finanțării politice, a participării femeilor și minorităților, precum și a soluționării contestațiilor electorale [10].

Regimul global de sancțiuni al UE în materie de drepturi ale omului reprezintă o evoluție semnificativă a politicii externe europene. Acesta permite sancționarea persoanelor și entităților responsabile de încălcări grave ale drepturilor omului, indiferent de statul în care au avut loc faptele [8]. Prin acest mecanism, UE poate reacționa la genocid, crime împotriva umanității, tortură, sclavie, execuții extrajudiciare, dispariții forțate, detenții arbitrare și violență sexuală sau de gen. Sancțiunile nu înlocuiesc justiția internațională, dar transmit un semnal politic clar împotriva impunității [9]. O altă dimensiune importantă este sprijinul financiar și tehnic. Programul tematic „*Drepturile Omului și Democrație*" din cadrul NDICI–Global Europe permite UE să sprijine direct apărătorii drepturilor omului, organizațiile societății civile, mass-media independentă și actorii democratici, inclusiv în contexte politice restrictive [6]. Acest instrument are o relevanță majoră deoarece reduce dependența sprijinului european de acordul guvernelor statelor partenere.

Parteneriatul Estic și Politica Europeană de Vecinătate demonstrează modul în care UE leagă cooperarea externă de reforme democratice. Republica Moldova, Ucraina și Georgia au beneficiat de Acorduri de Asociere și Zone de Liber Schimb Aprofundate și Cuprinzătoare, care au stimulat apropierea legislativă și instituțională de standardele europene [15]. În cazul Republicii Moldova, UE sprijină reformele democratice, reziliența instituțională, securitatea cibernetică, combaterea dezinformării și gestionarea consecințelor războiului din Ucraina [12]. Relația UE–Republica Moldova reprezintă un exemplu relevant pentru rolul Uniunii ca promotor al

securității umane și democratice. Semnarea Parteneriatului de securitate și apărare, sprijinul umanitar acordat refugiaților ucraineni și comunităților gazdă, precum și programele de educație democratică demonstrează că acțiunea UE combină securitatea, drepturile omului, educația și reziliența instituțională [13].

Educația constituie un instrument strategic al promovării democrației. Erasmus+ contribuie la mobilitatea academică, formarea competențelor civice, participarea democratică și cooperarea între instituții educaționale. În statele partenere, proiectele de educație pentru democrație susțin formarea tinerilor, dezvoltarea culturii civice și participarea la viața publică. Astfel, educația devine un mijloc de prevenire a autoritarismului, a intoleranței și a dezinformării [11].

Cu toate acestea, analiza indică și anumite limite. Uniunea Europeană este uneori criticată pentru aplicarea selectivă a standardelor privind drepturile omului, mai ales atunci când interesele strategice, migrația, energia sau securitatea intră în tensiune cu valorile declarate [14]. De asemenea, efectele sancțiunilor, dialogurilor și misiunilor electorale depind de contextul intern al statelor partenere [8]. Prin urmare, UE trebuie să urmărească mai multă coerență între discursul normativ și practica diplomatică.

Concluzii și recomandări. Uniunea Europeană s-a afirmat ca unul dintre principalii apărători globali ai drepturilor omului și democrației. Evoluția sa istorică demonstrează că integrarea europeană nu a fost doar un proiect economic, ci și un proiect de pace, reconciliere, cooperare și protecție a demnității umane. Tratatul privind Uniunea Europeană, Carta drepturilor fundamentale, Planul de acțiune privind drepturile omului și democrația, misiunile de observare electorală, regimul global de sancțiuni și programele de sprijin pentru societatea civilă formează împreună o arhitectură complexă de acțiune internă și externă. UE promovează democrația prin mijloace diplomatice, juridice, financiare, educaționale și instituționale. Dialogurile privind drepturile omului facilitează cooperarea cu statele partenere; misiunile electorale contribuie la transparența proceselor democratice; sancțiunile țintite combat impunitatea; iar programele educaționale consolidează cultura democratică pe termen lung. Totuși, credibilitatea Uniunii depinde de capacitatea sa de a aplica standardele în mod coerent. Promovarea drepturilor omului trebuie să rămână o prioritate reală, nu un element secundar în raport cu interesele comerciale, migraționale sau geopolitice. De aceea, UE trebuie să consolideze monitorizarea impactului dialogurilor privind drepturile omului, să asigure transparența sancțiunilor, să sprijine mai consistent societatea civilă și să integreze educația democratică în toate parteneriatele externe.

Se recomandă: întărirea condiționalității democratice în acordurile externe; consolidarea sprijinului pentru apărătorii drepturilor omului; creșterea vizibilității

misiunilor de observare electorală; dezvoltarea programelor de educație civică și democratică; coordonarea mai strânsă cu ONU, Consiliul Europei și OSCE; și aplicarea consecventă a sancțiunilor împotriva autorilor încălcărilor grave ale drepturilor omului.

În concluzie, Uniunea Europeană rămâne un actor indispensabil în apărarea drepturilor omului și a democrației în lume. Forța sa nu derivă doar din resurse economice sau instituționale, ci din capacitatea de a transforma valorile democratice în politici concrete, credibile și durabile.

Referințe bibliografice

1. Uniunea Europeană. Tratatul privind Uniunea Europeană, versiune consolidată. În: *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene,* C 202, 7 iunie 2016. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:02016M/TXT-20200301
2. Uniunea Europeană. Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene. În: *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene,* C 202, 7 iunie 2016. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:12016P/TXT
3. Consiliul Europei. Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale. Roma, 4 noiembrie 1950, cu protocoalele adiționale. https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/175187
4. European External Action Service. *Shared Vision, Common Action: A Stronger Europe. A Global Strategy for the European Union's Foreign and Security Policy*. Bruxelles, 2016. https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/eugs_review_web_0.pdf
5. Consiliul Uniunii Europene. *EU Action Plan on Human Rights and Democracy 2020–2027*. Bruxelles, 2024. https://eupolcopps.eu/uploads/17259689171835252362.pdf
6. Regulation (EU) 2021/947 of the European Parliament and of the Council establishing the Neighbourhood, Development and International Cooperation Instrument – Global Europe. În: *Official Journal of the European Union*, L 209, 14 June 2021. https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2021/947/oj/eng
7. European Commission / European External Action Service. *Human Rights and Democracy Thematic Programme 2021–2027*. Bruxelles, 2021. https://international-partnerships.ec.europa.eu/policies/peace-and-governance/human-rights_en
8. Council Decision (CFSP) 2020/1999 concerning restrictive measures against serious human rights violations and abuses. În: *Official Journal of*

the European Union, L 410I, 7 December 2020. https://eur-lex.europa.eu/eli/dec/2020/1999/oj/eng

9. Council Regulation (EU) 2020/1998 concerning restrictive measures against serious human rights violations and abuses. În: *Official Journal of the European Union*, L 410I, 7 December 2020. https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2020/1998/oj/eng
10. European External Action Service. *EU Election Observation Missions*. Bruxelles, actualizat 2026. https://www.eeas.europa.eu/node/410608_hy?s=317
11. European Commission. *Erasmus+ Programme Guide 2026*. Bruxelles, 2025. https://erasmus-plus.ec.europa.eu/sites/default/files/2025-11/programme-guide-2026_en.pdf
12. Council of the European Union. *Security and Defence Partnership between the European Union and the Republic of Moldova*. Bruxelles, 21 mai 2024. https://www.consilium.europa.eu/media/g12nbsvs/security-and-defence-partnership_eu-md_for-website-publication.pdf
13. European Commission. *Moldova: European Civil Protection and Humanitarian Aid Operations*. Bruxelles, actualizat 2025. https://civil-protection-humanitarian-aid.ec.europa.eu/where/europe/moldova_en
14. MANNERS, I. Normative Power Europe: A Contradiction in Terms? În: *Journal of Common Market Studies*, vol. 40, nr. 2, 2002, pp. 235–258. https://www.princeton.edu/~amoravcs/library/mannersnormativepower.pdf
15. BARACANI, E. *The European Union and Democracy Promotion: A Strategy of Democratization in the Framework of the Neighbourhood Policy*? University of Florence, 2006. http://old.agora-parl.org/sites/default/files/baracani_-_the_eu_and_democracy_promotion_-_2004_-_en_-_pd.pdf